

Waia, wibimya

Deuxième édition

Avril 2016

**Centre Interconfessionnel de Traduction de la Bible et
d'Alphabétisation (CITBA)
Région d'Isiro**

Projet LIKA

Province du Haut - Uélé

République Démocratique du Congo (R.D.C)

**Production et Distribution :
par le Bureau du Projet Lika sous
CITBA/ISIRO**

« Cher ami (e), corrige-toi » est le titre attribué à ce livret.

Nous avons sélectionné quelques récits qui contiennent des conseils gratuits dans la vie ainsi que les conséquences qui surviennent aux récalcitrants (es) qui ne veulent pas écouter ces conseils.

Nous tenons à remercier et à encourager respectivement les hommes de bonne volonté qui nous ont fournis ces textes.

Nous remercions aussi le CITBA en étroite collaboration avec la SIL-ECG pour leurs actions, images et matériels sans lesquels ce livret ne serait produit.

Cette deuxième édition est produite suite à la demande et intérêt de nos locuteurs. A la fin de ce livret, vous trouverez la page d'Alphabet Lika pour vos études personnelles de Lilikó.

Nous vous souhaitons une excellente lecture

Equipe du Projet Lika

Aziga ngama ka batɛ bo kubakɛ

Aziga a ndi ngama mudingi ka batɛ bo kubakɛ.

Oukwisiso ndi ikɔlɔ yo kubakɛ. Lisye limoti a kɛwa ndi kauwonisilo bomiki ba ikɔlɔ kaki bɛyɔ bibogo mino.

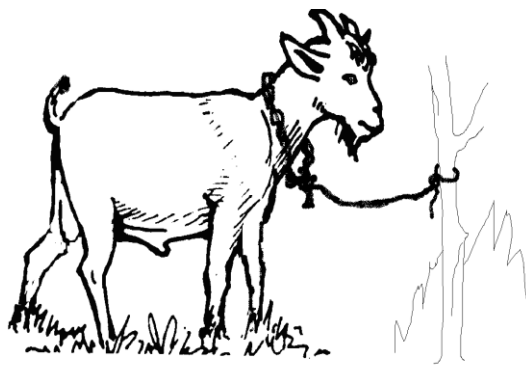

Kɛwa wa bamina alɛkɛ bemoti ni anakitaga na memi kaki ko pisi. Niyo ngama amina, iyi aka bɛ : « tmi Aziga no nakalya memi yi nimuna bakakitaga na iyi ka ndaki mɛ. » Bomiki ba ikɔlɔ bamuuso bɛ : « Ngama, wakabibo liki ? » iyi aka na ibɛ bɛ : « Minatɛ bɛyɔ no mino kabibo. » Kɛwa wa, Aziga ava ndi bɛkrakɛ ba yambiya, apikita na boyu binzenzenze, akitiya nobu alɛkɛ no kambwa. Niyo adwɛ ka syungbɛ, obiso ikrakɛ yimoti ko pisi.

Kaidukulo kambwa, osiso bata yagogo, isuma. Niyo aka yo alɛkɛ yi nino a ndi na memi osilo wa ikrakɛ ya mambwa a ndi mino, anda ikrakɛ bizumuuu abikya bɛ : « Mamaooo ! tkrakɛ tino yina yanza yi ! Hiii, kiko bi bayasi bayiba iba kyɛ nivilyini kyɛ ngingi

yi ninɔ ombimbi bi, ogoni bi iyi. » A ndi kabikya beyɔ kye a ndi na musasa kugbe. Wina se abaki ibu na amaki babikyagatu ndi be kinaga luki ko pisi ni koviligɛ ikani kogwo mino musasa. Niyo aka yo alukɛ nɔ idukulo kambwa, ina bata ikpakɛ yagɔɔ, iyi aka be : « Kigyananigɛ imi kaasa bekpakɛ nibayi, ngasa kami iyu yo. Nakandili mbeyi memi muna wanɛ, niga kava ikpakɛ yi niyo nini kumbuso kɛ. »

Akandila ndi memi ka kpɔɔ wo pisi, iga mbangɛ kɛ ina ndi mino ikpakɛ yagɔɔ. Ambegye fee, Aziga a ndi ni igini mbangɛ kava ikpakɛ yi niyo. Alukɛ nɔ atakanya ndi pa bingɔ. Kɛnɛ kumbuso Aziga abalikana akula memi, aga na iyi otumini na magyagya bidɛ.

Niyo aka yo alukɛ nɔ odweku wa akpikila ndi mino memi wa, ni katokonyigɛ bata memi gutugɛ ikpakɛ aka. iyi aka libulu bidɛ ! Atamana likrumɛka li nilɔ abaki ibu na amaki babikyaga ndi. tga kɛ kaki mabɔkɛ papuyi.

Kɛ mutɛ wo kubakɛ iga ndi mino na memi kɛ, amwo, umaka bomiki ba ikɔɔ kaki be bindi na ibu kasukusa. Kɛ beyɔ, miki wa ikɔɔ wagɔɔ abikya Aziga be : « Ngama, ipá imi mukumbo ma muma nindi kasukusa kusili kye katiputilyonitogɛ libo nilɔ

takasukusa mino makolo. » Apá ndi beyo aka yo. Wina se abaki a ndi ni apokyini iyi Aziga be asi kaubibo bambanzu kye lisyε lagogo babibo ndeke iyi beyeyo. Ni kukonigε.

Kε miki inda ndi mino kε, asukusa basεrε bingε, obiso ka kpεlo. Aka mufimbo, arεnga kokilyogo nomu likundu bidu du du anitangula be : « Hiii, nokwini ! tsano baka babaaa ! Kεrε imi no nabibi bi memi, ngama no abibi bi, iyi nimuna a kasukusa makolo ka mε kε, wakemwonitεrε baka imi. » tγilya bata kokilyo anabikya asi mεdεngoni aka. Niyo aka yo ngama Aziga na batε bagogo bukana beyo, iki se kεwa, ambε magε a motu kusili ! Balεku bomisikono na mbangε.

Basa makolo ma memi bingbekpele, бага.

Niyo bomisikono beyo, miki wa ikolo yi ninε odoku, ava makolo ma memi masi, iga nomu kε kaki, balya na livanza kaki bingbufu.

Na bεgala bi, бага ka ikolo kε bosilyonogo ndi mino, iyi aka na ngama be : « tmi no na kεwa ngama kakε kye imi no nalyi bi memi yi ninε wabibi bi. » Mεnεkε adika ndi Aziga bidε, atamana likrεmεka li nilo abaki abikya ndi.

Kinili, mika mama, mumbanzu kupá mutiwi, ukanatu
goni. Kye aluku no a ndi na memi kukana ndi mutiwi mi nimo abaki
ibu na amaki babikya ndi mo, iba kye bakabibilyagu ndi memi.
Aziga kukana ndi goni mutiwi ka abaki iba kye miki wa ikolo kaki
kabibogu ndi begayo.

Ikpikogo na Anastasie ASABANAPIYO

Ambokw Saka na bomikaki

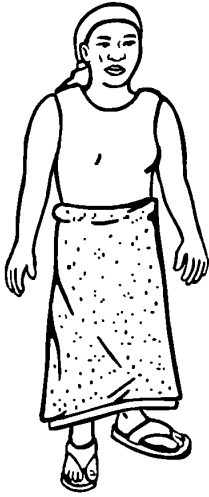

Ambokw Saka a ndi na mukaki beyo ka Yonisi. tyi ma Yonisi abukutilya ndi bomiki baba mulukw na muko.

Masye masi ambokw Saka ikogo ndi kawikya bomikaki be : « Bomikami, kye imi kwawa nimuna nakambukwana mu, byeni ikolo, kye makabye ikolo, gutugw nakokwo, makwanana kaiko binza aka kumbuso kami. » Bomika ambokw Saka barunga ndi ikolo beyo aka yo.

Kumbuso wa masye makede aka, ababu inda ndi kokwo. Luki limoti amabu idukulogo ndi kabinika buti ba ikolo kabu. Ikogo ndi masye masi kapá musika wo mikaki mutiwi be, idufuli na ikolo kye ikolo a iyu ka bongbingo, luki limoti, balukw bakosyogigw ibu.

Musika no arunga ndi kamina amaki no miso mopi kye a ndi karakya baluku.

Ka ngasa yanyε, musika no inda ndi kava muma, igoku ka mεengi. Amaki amuuso ndi bε wani no ará muma; Niyo atulya amaki na bamamaki abaki muluku, bamaka aluku yi nino, bamuuso bε : « Aluku, wamibogotu muko yi nimu ? » Mwanza no usikisyo bε :

« Haaa, nakamibigu imi. » Bamuuso bata bε :

« A lingunu bε kegε iwe no wará muma ? » Yeki musika yi nino akpakanaga ndi goni na baluku gbalí, mikya bawanza yi nino usikisyo babaki muko bε basi kadomiso kye kibigu iyi muma mi nimo.

Niyo ma Yonisi ukana beyo, amuuso mikaki bε : « Ma, wotomonini kuwa nilo nubikyaga ndi ? » Ma Yonisi libulu bipe. Limbengi akandikanaga ndi bisulu-sulu, aginyo goni ndi musika wo mikaki.

Musika yi nino arunga ndi kaigyogyiso kugbe obubo bitu, inda kabukuta ni kegu bata na nzuyi yanza. Bengeni nibo ba ndi na ibu bama ikolo, biita batu bakrukru.

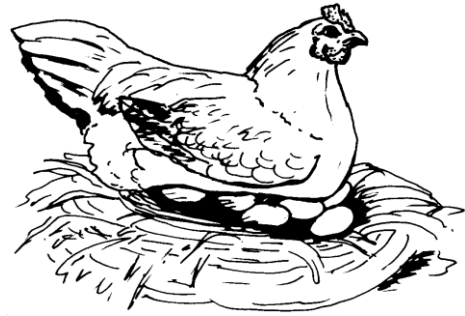
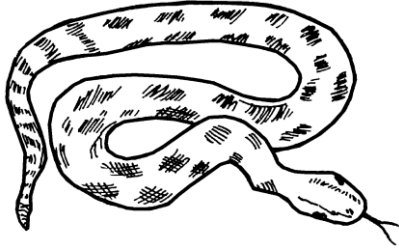
Musika no ikogo kawa ndi kaigagamy masye masi, anitangula kugbe, anabikya be : « tki se piye yo ebo ndi ? Nakukana gutugu ndi mutiwi ka baba ibu na mama, iba nakegu kaigyogyiso bene. »

Kumbu ko mikya basika yi nino kye okwo kawa ndi iyi ka obili yi nino aka no wakigyogyiso no.

Kinili, wakukana mutiwi, waukagatu. Musika no kukana ndi mutiwi ka babukuta kaki iba kye kigyogyisogu ndi beyo.

Ikpikogo na Matilde MUKOTINO

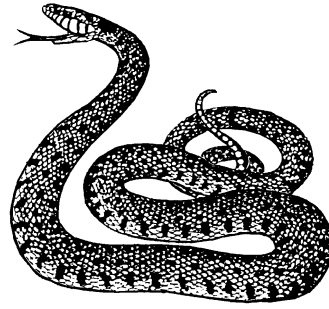
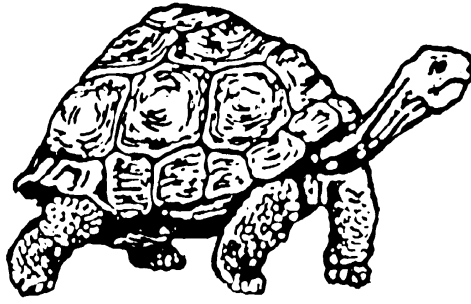
Nzuka na maki ma koku

Nzuka na bamabaki beyo ka mbungu, sibi, sodu, nelungya... bikogo ndi mugi mimoti ko tutu. Banalya maraku, batutu, mbungu, asi mubungoni aka.

Lisyε limoti no biti , nzuka atukyila ndi ligundu mukaka, oruro ka mubengi. Arunga kogulyo ka bandabu ka yikikisya kyε maraku a ndi ni adikisini munoku bidε.

Niyu ogulyo ka ndabu ka amboku Timotei, atakanya ndi maki ma koku bingbekpele ka lindu la ndabu. tyi aka be :
« Heheee ! Ambε ngasa agbityagatu ! » Aluku aka na maki biyo yo yo, omyo masi. tyi aka nimuna iga ndi ko tutu mu. Lisyε lina begeyo, lina begeyo, lina begeyo.
Nzuyi arunga ndi kadoku nzuka bingapa-ngapa abε papa ya likingo.

A kɛwa ndi lisye lagogo, sibi amuuso ndi be : « Ye nzuka, a piye buni nzuyi akaudoku bingapa-ngapa beyo ? Ye mama ! Nzuyi bisende-sende abe papa ya likingo ? » Nzuka aka ndi na iyi be : « Eze sibi mika-mama, wikono wa mokwo mino ibunu kalya mapakɛ gbalɛ wa.

Wakasima be nɛlilyatɛ banɛ bata imi malili mo tutu ? Nalyaga kɛwa imi maki aka abe muzungu. »

Sibi aka na iyi be : « Wani no upaga iwe

maki ? » iyi aka no sibi be : « Nondungoni imi pa ya maki.

Nopupogo no biti ka musengi, ka ndabɛ ka ambokɛ Timotei ka kpolo wa kanisa

aka wa. Bakokɛ na basibata kaki bo bonyogo maki mi nimo. »

Olipyogo ni gbɔyi ya liboki, ni Sodu anosiloku. iyi aka be :

« A piye bu ? » Sibi atumbulyaga ndi. Sodu aka na nzuka

be : « Mika- mama, kro kro kro, wasa kele yi niyo. Wakosi, wativilisogotɛ banɛ biti na mabokɛ. » Nzuka aka na iyi be :

« Sodu, itukyilya na mutwi ma payaya wa ! Na imi kaiko aka kaindaga komyo maki. »

Kɛnɛ ka mɛsɛngi, limbɛngi akundumono ndi ambɔkɛ Timotei, ibo gɔni bɛ nzɛka nɔ ogulyogo ndi ko mikya ngala komyo maki.

Kɛwa wa, ambɔkɛ Timotei ofuliso nimo asikana ndi mɔ bigbɛ, odukusilo wa gɔ wa.

A kɛwa ndi biti, nzɛka odoku, ogulyo ndi ka ndabɛ, omyo maki bɛyɔ aka yɔ agyaga ndi mino. tki sɛ kɛwa, mɛma aka na iyi bimbimbimbi abɛ opungo wa sɔmbiso. Okundumono bikpufu, maki mɔ mifuliso mɔ isungyana ndi bisɛnɛnɛ kɛsɔ wa mɛma. A kɛwa ndi bɛ opupi yi, ata ka ngala bikpɔ. Lisye atinikyaga kɛwa ndi wa aka wa. Na busɔbi, ambɔkɛ Timotei bopupo na mikaki kaaga ko tiko. tɛ kaikwiso bɛnɛ, nzɛka ninɔ, miso binganganga. Ambɔkɛ Timotei aka bɛ : « Nilo kakɛ osyini. »

Aipo bongo ka mɛ bira. Babuma ndi na mikaki abe guɗu ya ibuwe.
Nzuka okwo ndi.

Kinili, bakugbuma likpumuka, ukana. kye nzuka kukana
ndi mutiwi ka bamabaki, iba kokwogu ndi.

Ikpikogo na Dominique Banotanea

I. Liliko a na mayɛ kɛ́ɔmɛ (9 Voyelles) nima :

1. a : atanga, papanga, pata,...
2. e : mambyembye, mayeye, kyekye,...
3. ɛ : nɛgbɛɛ, kpɛkpɛɛ, pɛtɛ,...
4. i : ititi, igbi, imi, ...
5. ɪ : lisisi, limbi, imi, titi,...
6. o : mongongo, moyo,...
7. ɔ : ɔɔ, kɔngɔɔ, ...
8. u : kungungu, kuku,...
9. ɯ : mɛfɛɛ, mɛngɛngɛ, mbɛngɛ,...

II. Bobobo (les consonnes) ba mɛ́ɔngɔni abɛ nɪ́ɔ ba Kiswahili.

Luki limoti :

ɓ itangɔlaga di na **b**

ɓ ,...	b
baba, bubu	baba, basa, ...

ɗ itangɔlaga di na **d**

ɗ	d
ɗunga, ɗuku-ɗuku	dudu, dungo

III. r : Opupilogo ka bongbingo bɛmɔti-bɛmɔti aka ka Liliko :

- Ko mino nɪ́mɔ otukyoku ka batɛ ɓagɔɔ:

ɪdragbinza, atraba,...

- Opupilogotɛ gɔni ka ɪbukuso (Idéophones) : arrr !

rirr !

- Opupilogotɛ gɔni ko Bilisyo : rigo ! rigo !

IV. Bobobo bi nɪ́ba baɛgɛ ka Liliko : C, Ch, J, Q, X